

פרק ו'

קדם-המשפט

6.1 כללי

קדם-המשפט בהליך האזרחי הוא דיון מקדמי טרם שמיעת הוכחות, הנהוג זה עשרות בשנים.

בעבר נחלק ההליך האזרחי לשלושה שלבים: כתבי הטענות, ההוכחות ופסק הדין. בין הגשת כתבי הטענות לבין שמיעת ההוכחות לא התקיים שלב ביניים. אחת ההתפתחויות החשובות ביותר בהליכים אזרחיים בדורות האחרונים הייתה מיסודו של שלב נוסף וחדש, שבא בין כתבי הטענות לבין ההוכחות. השלב האמור הוא השלב של קדם-המשפט, שלב קודם לביור המשפט, שנועד להכנת הדיון בתובענה ולא לדיון לעיצומו. הליך קדם-המשפט הוא פרוזדור, שיוביל בנתיב סלול מסודר ומנותב לדיון הממשי שטרם החל.¹ שלב קדם-המשפט הוכר פורמלית בדין הישראלי בשנת 1963, בתקנות סדר הדין האזרחי, התשכ"ג-1963.

קדם-המשפט מיועד להשיג שלוש מטרות עיקריות: ראשית, צמצום המחלוקות שבין בעלי הדין והגדרתן; שנית, הכנה והיערכות לשלב ההוכחות; שלישית, בחינה של האפשרות להביא את הסכסוך לסיומו שלא על דרך פסק דין שיינתן במסלול הרגיל.²

¹ לדיון קדם-המשפט כיחידת דיון עצמאית ראו דנ"א 21/89 כהן נ' אושיות חברה לביטוח בע"מ, פ"ד מה(3) 499 (1991). ראו גם פ' גולדשטיין, מ' בורונובסקי, "היבטים עיוניים של 'קדם משפט' עיוני משפט ד 312 (תשל"ה-תשל"ו).

² ראו שלמה לוין תורת הפרוצדורה האזרחית – מבוא ועקרונות יסוד 152–153 (התשנ"ט); רע"א 3312/04 אשורנס ג'נרל דה פרנס נ' הכונס הרשמי בתפקידו כמפרק בנק צפון אמריקה בע"מ, פ"ד ס(3) 245 (2005).

מטרות אלה עולות גם מלשון תקנה 63 לתקנות. תקנה 63(ב) לתקנות מורה כי בית המשפט יורה בקדם-משפט על דרכי הדיון "במטרה לייעלו, לפשטו ולהחישו".³

6.2 בקשות שונות וההודעות שיש להגיש טרם קדם-המשפט

6.2.1 סוגי הבקשות, ההודעות, רשימת הבקשות והמועד להגשתן

התקנות מחלקות את הבקשות וההודעות טרם קדם-המשפט לארבעה סוגים:

א. **סוגי בקשות ספציפיות:** בקשות שאפשר להגיש עד שישים ימים ממועד הגשת כתב הטענות האחרון, שסוגיהן מנויים בתקנות 49(א)-(3)-(7) לתקנות. אין להגיש כל בקשה בעניין אחר, אלא, כאמור להלן, במתכונת של הודעה. חריג לכך הוא בקשות לסעד זמני וגבית עדות מוקדמת, שמגבלת שישים הימים לא חלה עליהן.

ב. **הודעה על עדים:** חובה על התובע להגיש הודעה המפרטת את עדי עד עשרים ימים לפני ישיבת קדם-המשפט הראשונה, והנתבע עד ארבעה-עשר ימים לאחר מכן. כפי שנקבע בתקנה 62 לתקנות, ההודעה תכלול רשימת עדים כולל תמצית עדותם, גם לצורך הצגת מסמכים או למתן תעודת עובד ציבור או תעודה ציבורית.

ג. **הודעה בדבר רשימת בקשות:** כל בקשה שבעל דין חפץ להגישה, ושלא הוגשה מכוח תקנה 49(א) לתקנות, יש לכלול אותה ברשימת בקשות שתוגש עד עשרים יום טרם המועד שנקבע לקדם-המשפט. הבקשות יפורטו בקצרה (עד עמוד אחד לכל בקשה), דרך הדיון המבוקשת בהן, כולל הראיות הרלוונטיות שמבוקש להגיש בעניינן. בעל הדין שכנגד רשאי להשיב להודעה זו ארבעה-עשר ימים לאחר מכן (באותו היקף), ובית המשפט יקבע את דרך הדיון בבקשות.

ד. **דיווח על קיום דיון מקדמי בין הצדדים:** בתום הדיון המקדמי בין הצדדים אך לא יאוחר מעשרים ימים לפני קדם-המשפט, על בעלי הדין המיוצגים להגיש הודעה משותפת בדבר הדיון המקדמי ביניהם, בטופס 4 הקבוע בתקנות.⁴

פניות: תקנה 55 לתקנות מסווגת בקשות בענייני ניהול שוטף של ההליך כ"פניות". אלה יכול שיוגשו בכל עת וחובה לציין בהן את עמדת הצד שכנגד, וזולת במקרה של היעדר

³ נוסח דומה הופיע גם בתק' 140 לתקנות הקודמות.

⁴ תק' 36 לתקנות.

יכולת לעשות זאת בשל התנהלות בעל הדין שכנגד או בשל סיבות אחרות אשר לפונה אין שליטה עליהן שצוינו בפניה.

בעבר נשמעו בקשות בעל פה והיחסרון היה קיום דיון בעל פה בכל בקשה. לאחר מכן הוחלפה שיטה זו בבקשות בכתב. גם שיטה זו חסרונה בצידה שכן הדבר יצר "צוואר בקבוק" בעבודה השיפוטית והתדיינויות שאפשר לפתור בדיון קצר בעל פה. לפיכך בחר מחוקק המשנה בשיטת ביניים גמישה, שבה ניתנת לשופט האפשרות לבחור, בחלק הארי של המקרים, כיצד תישמע הבקשה, אם בכתב או שמא בעל פה, כאשר רוב-רובן של הבקשות יוגש בסמוך לפני קדם המשפט על פני עמוד אחד בלבד, ואם ימצא השופט לנכון יורה על שמיעה בעל פה של הבקשה או הגשתה בכתב, לפי העניין.⁵

אעמוד על ההוראות הרלוונטיות לעניינים האמורים, זולת הדיווח על דיון מקדמי בין הצדדים, שעליו כבר עמדתי בפרק הדן בהליכים מקדמיים לעיל.

בקשות ספציפיות: תקנה 49(א) לתקנות קובעת כי לא יוגשו בקשות כלשהן במועד שלאחר הגשת כתב תשובה או המועד להגשתו, לפי המוקדם, עד מועד ישיבת קדם-המשפט הראשונה, זולת אם הבקשה היא אחת מאלה:

www.bursi.co.il

(1) בקשה לסעד זמני לפי פרק ט"ו;

(2) בקשה לגביית עדות מוקדמת לפי תקנה 73;

(3) בקשה לעיכוב הליכים לפי סעיפים 5 או 6 לחוק הבוררות או על יסוד תניית שיפוט זר;

(4) בקשה לבדיקה על-ידי מומחה מטעם נתבע וכל הקשור אליה לפי תקנה 87;

(5) בקשה לצירוף צד להליך;

(6) בקשה לאיחוד הדיון בתובענות לפי תקנה 40;

(7) בקשה לתקן כתבי טענות לפי פרק ז';

(8) בקשה לפסלות שופט לפי תקנה 173;

⁵ עמ' 22 לדברי ההסבר.

- (9) בקשה לפטור מהתייצבות בעל דין או נציג, שניתנה החלטה על התייצבותו בהתאם לתקנה 61(ב);
- (10) בקשה לאישור הסדר פשרה, הסדר גישור או אישור הסדר דיוני.
- (11) בקשה להתלות או לבטל מינוי מומחה בשל חשש לניגוד עניינים לפי תקנה 89(ב) .”

תקנה 49(א) לתקנות משמעה “עוצר בקשות”. הדבר עולה מלשונה – “לא יוגשו בקשות כלשהן במועד שלאחר הגשת כתב הטענות האחרון, עד מועד ישיבת קדם-המשפט הראשונה, זולת [...]”. עוצר הבקשות, כעולה מנוסח זה, הוא ממועד הגשת כתב טענות אחרון. מכאן, שככלל אפשר להגיש בקשות לפני השלמת הגשתם של כתיבי הטענות.⁶ חריג לכך הוא בקשה בענין גילוי ועיון או שאלון, אותה יש להגיש כחלק מרשימת הבקשות (תקנה 59(א) לתקנות).

תקנה 49(ב) לתקנות מורה כי בקשות המנויות בפסקאות (3) עד (7) בתקנה 49(א), יוגשו לא יאחר משישים ימים ממועד הגשת כתב הטענות האחרון.⁷ מכיוון שמדובר בבקשה בכתב, יש להגישה על פי ההוראות הקבועות בתקנה 50 לתקנות, המגבילות את הבקשה ואת התשובה לה, לא כולל כותרת, לחמישה עמודים כל אחת (סעד זמני – שמונה עמודים), והתצהירים המצורפים להם – עד שלושה עמודים (סעד זמני – שישה עמודים). מגבלת שישים הימים לא חלה על בקשה לסעד זמני ובקשה לגביית עדות מוקדמת, המוזכרות בתקנה 49(א)(1)(2) לתקנות.

רשימת בקשות “כללית”: תקנה 49(ג) לתקנות קובעת כי בעל דין יגיש רשימה שבה יציין את הבקשות שבהן הוא מבקש שבית המשפט ידון, וזאת לא יאחר מעשרים ימים לפני המועד שנקבע לישיבת קדם-המשפט הראשונה. תקנה 49(ה) לתקנות מחייבת את בעל הדין לפרט ברשימת הבקשות את סוג הבקשה וכן, בתמצית, את עניינה של כל בקשה, לרבות את הטענות שהוא מבקש לטעון במסגרתה ואת הראיות שהוא מבקש להביא בתמיכה לה, אם אלה קיימות, וכן להבהיר מתי ובאיזו מתכונת הוא מבקש לדון בה. הפירוט מוגבל לעמוד אחד לכל בקשה.

⁶ שם, בעמ' 22.

⁷ במקרה שבו הבקשה הוגשה כארבעה חודשים לאחר כתב טענות אחרון, הערכאה הדיונית דחתה אותה גם מחמת האיחור וערכאת הערעור אישרה זאת: רע"א 5060/21 נחל אשכול השקעות בע"מ נ' מנורה נכסים והשקעות בע"מ (נבו) 18.8.2021.

בעל הדין שכנגד רשאי להשיב, בכתב, לרשימת הבקשות בתוך ארבעה-עשר ימים מיום שהומצאה לו והיקף התשובה לא יעלה על עמוד אחד לכל בקשה.

משמעותה של הוראה זו היא, למעשה, חיוב בעלי הדין בהגשת תקציר של כל בקשה ובקשה, על פני עמוד אחד בלבד, וכך גם לגבי התגובה לבקשה, במסגרת רשימת הבקשות כאמור.

בכל הנוגע לשאלונים, גילוי ועיון במסמכים וכן גילוי מסוים (כולל בקשה לדחיית העיון), מורה תקנה 59(א) לתקנות כי בקשה בקשר לנושאים אלה תועלה אף היא ברשימת הבקשות על פי תקנה 49(ג) לתקנות.

מנוסחן של תקנות 49(א) ו-49(ג) לתקנות עולה כי אין חובה על בעל הדין להגיש בקשה המנויה בתקנה 49(א) במסגרת הזמנים הקבועה בה, אלא הוא יכול לכלול אותה ברשימה שיגיש מכוח תקנה 49(ג) לתקנות.

חובת פנייה מוקדמת: תנאי נוסף הקבוע בתקנה 49(ד) לתקנות הוא פנייה מוקדמת. בעל דין לא רשאי להגיש בקשה לבית המשפט או לציינה ברשימת הבקשות, אלא אם פנה לבעל הדין שכנגד שבעה ימים מראש לפחות והודיעו על הכוונה להגיש בקשה בעניין, וזאת זולת בקשה לסעד זמני ארעי כמשמעותו בתקנה 97 לתקנות. במקרה מסוים נקבע כי יש להקפיד על פנייה זו וככלל בקשה שתוגש ללא פנייה מוקדמת לא תידון ואף תימחק, אלא אם יינתן טעם מוצדק למחדל.⁸

ההוראות האמורות הן מהפך של ממש בסדרי הדין בכל הקשור לסוגיות אלה. מחוקק המשנה ביקש לצמצם את האפשרות של בעלי הדין להגיש בקשות בכתב בעניינים שונים, כפי שנהגו לעשות, והגדיר רשימה קצרה של עניינים שרק ביחס אליהם אפשר להגיש בקשות בכתב ואף זאת בתוך פרק זמן מסוים לאחר השלמת כתיב הטענות. לגבי יתר סוגי הבקשות, מחוקק המשנה חייב בהגשת תקציר שלהן טרם קדם-המשפט. שילובן של הוראות אלה אמור להביא למצב שבו כל הבקשות יועלו טרם קדם-המשפט. הוראות מעין אלה לא היו קיימות בתקנות הקודמות, זולת הוראה כללית המתייחסת לעיתוי הגשת הבקשה, בתקנה 149(ב) לתקנות הקודמות, שלפיה לא ידון בית המשפט בשום בקשה שבעל דין יכול היה להביאה בקדם-משפט, זולת אם ראה לעשות כן מטעמים מיוחדים שיירשמו וכשהדבר דרוש כדי למנוע עיוות דין.

⁸ רע"א (מחוזי י-ם) 47254-02-22 גבעון נ' ון אמדן (נבו 27.3.2022).

בקשות לאחר קדם-המשפט: מהו הדין כאשר צד מבקש להגיש בקשה לאחר קדם-המשפט? תקנה 49(ז) לתקנות קובעת כי בקשה שלא נכללה ברשימת הבקשות אי אפשר להגישה מאוחר יותר אלא ברשות, זולת בקשות המנויות בתקנה 49(א)(1), (2), (8), (10)-(11).⁹ רשות כזאת תינתן אם שוכנע בית המשפט כי לא היה אפשר להגישה בעת קדם-המשפט או כי יש הצדק סביר למחדלו של המבקש.¹⁰ פשיטא, אם עילת הבקשה צמחה לאחר קדם-המשפט, סביר להניח כי תינקט גישה נוקשה פחות בקשר להגשתה.

6.2.2 קביעת דרך הדיון בבקשות

תקנה 49(ו) לתקנות מורה כי במועד ישיבת קדם-המשפט יקבע בית המשפט את דרכי הדיון בבקשות המנויות ברשימת הבקשות. במסגרת זו, בית המשפט רשאי להורות כי בקשות מסוימות יידונו בעל פה בישיבת קדם-משפט או במועד מאוחר יותר שיורה, או שיידונו על דרך של בקשה בכתב ורשאי הוא ליתן כל הוראה אחרת אשר לסדרי הדיון בבקשה, לרבות לעניין היקף הטיעון, בכתב או בעל פה.

מכל מקום, ברירת המחדל להגשת בקשות, בהיעדר הוראה אחרת של בית המשפט, היא **בכתב** (תקנה 49(ח) לתקנות), אך מכיוון שבית המשפט מוסמך לקבוע כי הבקשות שנכללו ברשימת הבקשות יישמעו בעל פה, טוב יעשו בעלי הדין אם יכינו עצמם לדיון בבקשות שציינו ברשימה שהגישו כבר בקדם-המשפט, בעל פה.

אם נקבע דיון מיוחד לשם דיון בבקשה, לא ייחשב כקדם-משפט אלא אם הורה בית המשפט אחרת (תקנה 49(ט) לתקנות). נראה כי הוראה זו נקבעה כדי, במידת הצורך, לאפשר השבת אגרה, שכן ככלל, לאחר קיום קדם-משפט שלישי, למעט חריגים, אי אפשר להשיב את האגרה.

⁹ בקשה לסעד זמני; גביית עדות מוקדמת; פסלות שופט; אישור הסדר פשרה; גישור או הסדר דיוני ובקשה לפסילת מומחה בשל ניגוד עניינים.

¹⁰ ליישום תק' 49(ז) לתקנות ראו: רע"א 1909/22 אקספון 018 בע"מ נ' בזק החברה הישראלית בע"מ (נבו 27.3.2022); רע"א 980/22 מריאנו נ' סמו (נבו 20.2.2022); רע"א (מחוזי י-ם) 28880-03-21 אייזנטל נ' כ.ז. משכנות – יצחק בע"מ (נבו 18.4.2021); ת"א (מחוזי ת"א) 2660-03-21 קבין בית השקעות בע"מ נ' אקסלנס קרנות נאמנות בע"מ (נבו 14.12.2021).

6.2.3 דרך הגשת בקשה בכתב והדין בה

תקנות 50–53 לתקנות, שהחליפו את תקנות 240–245 לתקנות הקודמות בהקשר לבקשות בכתב, קובעות את ההוראות הדיוניות לגבי בקשות בכתב. כאמור, ברירת המחלל להגשת בקשות, בהיעדר הוראה אחרת של בית המשפט היא **בכתב** (תקנה 49(ח) לתקנות).¹¹

עם זאת, מכיוון שעל בעלי הדין לרכז את חלק הארי של סוגי הבקשות שבפיהם ברשימת הבקשות טרם קדם-המשפט ובהינתן תקנה 49(ו) לתקנות המסמיכה את בית המשפט לקבוע את דרך הדין בהן, הרי שלא מן הנמנע שבחלק לא מבוטל מהמקרים יורה בית המשפט על דיון בבקשות אלה בעל פה, בקדם-המשפט עצמו.

תקנה 50 לתקנות מורה כי המבקש יפרט את טיעונו לבקשה, כולל אסמכתאות, ויצרף לה תצהיר לשם אימות העובדות שביסודה.¹² בית המשפט רשאי להורות על דחיית הבקשה ללא תשובה,¹³ סמכות שלא נקבעה בתקנות הקודמות. אם החליט בית המשפט שהבקשה מצריכה תשובה, המשיב רשאי להשיב לה בתוך עשרים ימים מיום שהומצאה לו החלטה, או בתוך מועד אחר שנקבע. בתשובה יש לפרט את הטענות כולל אסמכתאות, ויש לצרף לה תצהיר לשם אימות העובדות שביסוד התשובה.

עולה מנוסח תקנה 50(3) לתקנות כי אין חובה להגיש תשובה לבקשה, אלא אם הורה בית המשפט על כך. עוד עולה מנוסח התקנה כי אין להגיש תשובה ללא החלטת בית המשפט המורה על כך.

קיימים שני הבדלים משמעותיים נוספים, מעבר לסמכות הדחייה על הסף, בהשוואה לתקנות הקודמות. האחד, בעוד בעבר לא הייתה הגבלה על היקף הבקשה והתשובה, כעת אלו מוגבלים לחמישה עמודים בלבד, לא כולל כותרת, בצירוף שלושה עמודי תצהירים. חריג לכך הוא סעד זמני, שלגביו הותרה הגשת בקשה בהיקף של עד

¹¹ שלא כפי המצב עד לשנת 1997, שלפיו הוגשה המרצה ובעלי הדין הוזמנו להשמיע את טענותיהם בעל פה.

¹² חובת צירוף תצהיר, לבקשה או לתשובה, לא חלה כאשר מדובר בעניין משפטי או פרוצדורלי שאינו נזקק לראיה: רע"א 5762/21 פלונית נ' פלוני (נבו) 15.12.2021; ע"א 1010/22 סמואל גרופ בע"מ נ' תדהר ייזום והשקעות נדל"ן בע"מ (נבו) 24.2.2022; ע"א 409/13 שידורי קשת בע"מ נ' קופר, פ"ד סו(2) 228, 215 (2013).

¹³ רע"א 1556/21 עירון נ' שפירא בר-אור (נבו) 22.4.2021 (להלן: – "עניין עירון").